

Շուշան Ստեփանյան
«Հաղորդակցություն, մեդիա և հասարակություն»
մագիստրոսական ծրագրի շրջանավարտ
Էլ. փոստ՝ stepanyanshoushan@gmail.com

ՄԵՐՈՒՆԳՆԵՐԻ ՓՈԽՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՍՈՑՅԱՆՅԵՐՈՒՄ

Քանալի բառեր - սոցցանցեր, սերունդների փոխհարաբերություններ, ծնողներ, երեխաներ, սերունդների միջև անդունդ, համակեցություն:

***Մեծահասակներն ու երեխաները երկու փարթեր ազգեր են:
Միս քե ինչու են նրանք անընդհար պարերազմի մեջ:
Նրանք մեզ նման չեն, նայեք, մենք նրանց նման չենք:
Ռեյ Բրեդերի***

Մուտք

Սոցիալական ցանցը հարթակ է, որը հնարավորություն է տալիս գրանցված օգտատերերին հրապարակելու տեղեկություններ իրենց մասին, սոցիալական կապեր հաստատելու և հաղորդակցվելու մյուս օգտատերերի հետ: Առաջին սոցիալական ցանցը ստեղծվել է 1995 թվականին: Սկզբնական շրջանում սոցցանցի հնարավորությունները սահմանափակ էին, հետագայում դրանք աստիճանաբար ընդլայնվեցին: 2004 թվականին ստեղծվեց «Ֆեյսբուքը», որն ամբողջովին փոխեց սոցցանցերի բնույթն ու գործառույթները: Այն հաղորդակցությունը դարձրեց անսահմանափակ: «Ֆեյսբուքը» հիմնված է «Web 2.0» ձևաչափի վրա, որը թույլ է տալիս օգտատերերին շփվել և համագործակցել միմյանց հետ սոցիալական մեդիայի երկխոսություններում՝ որպես վիրտուալ համայնքում բովանդակություն ստեղծողներ՝ ի տարբերություն ավելի վաղ գոյություն ունեցած առցանց հարթակների, որոնցում մարդիկ սահմանափակված էին բովանդակության կրավորական դիտարկմամբ¹:

¹ Տե՛ս **Հակոբյան Լ.**, Հանրայինի և անձնականի սահմանազդին, Եր., 2017:

Այսօր սխալ կլինի ասել, որ սոցցանցերը ծառայում են միայն *հաղորդակցման համար*: Դրանք դարձել են նաև գումար աշխատելու, ապրանքներ գովազդելու, քաղաքական օրակարգեր ձևավորելու միջոցներ: Անգամ ստեղծվել է «ցանցային ընտանիք» հաս»կացությունը, որն ամբողջովին տարբերվում է ավանդական ընտանիքի մոդելից: Ցանցային ընտանիքը ընտանեկան կյանքի կաղապարված, շրջանակի մեջ վերցված հատվածն է²: Նրա անդամները սոցցանցերում մեդիականացնում են երեխաների մանկությունը և ընտանեկան կյանքը:

Սոցցանցերն իրենց ազդեցությունն են թողել նաև ծնող-երեխա հարաբերությունների վրա: Սովորաբար ծնողներն են երեխաներին *սովորեցնում*, թե ինչն է լավ, ինչը՝ վատ: Սակայն մեր օրերում երեխաներն ավելի շուտ են դարձել համացանցի գրագետ օգտագործողներ, քան իրենց ծնողներն ու ուսուցիչները: Երեխաների միջոցով են ծնողները, ընտանիքի մեծահասակ անդամները ծանոթանում համացանցին: Մեդիահետազոտողները պնդում են, որ սոցցանցերում սերունդների միջև անջրպետ է գոյացել, որն անընդհատ խորանում է: Մեծահասակները հիմնականում տեղյակ են ամենատարածված սոցցանցերի մասին, այնինչ առցանց տիրույթում գործում են տարբեր բովանդակություն առաջարկող սոցցանցեր:

«Գլոբալ գյուղի» մասը լինելով՝ հայաստանյան սոցիալական մեդիայի դաշտը նույնպես ենթարկվում է հետաքրքիր ձևավոխությունների: Այդ փոփոխությունները հասարակության կողմից հաճախ չեն գիտակցվում: Պատճառն այն է, որ դրանք ավելի շատ կատարվում են երիտասարդների և դեռահասաների շրջանում: Մինչ մեծահասակները սոցցանցերում քննարկում են քաղաքական թեմաներ, խոհարարական բաղադրատոմսեր են տարածում կամ էլեկտրոնային գրուցարաններում հանրայնացնում նեղ ընտանեկան խնդիրները, երեխաներն ու դեռահասաները փորձում են ինքնուրույն ապրել սոցցանցերում: Որպես արդյունք՝ առցանց հարթակներում ձևավոր-

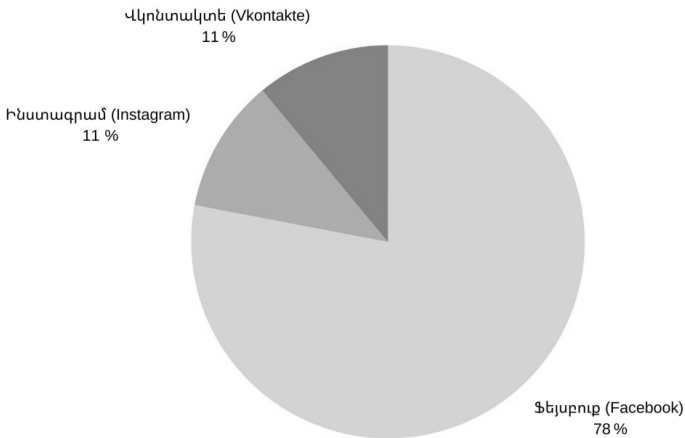
² Տե՛ս **Hang Nguyen**, *Parenting in the Digital Age*, Publisher: University of Tampere, 2018:

վում են զուգահեռ աշխարհներ: Մեկում գաղտնի (լատ.՝ *incognito*) կարգավիճակով ապրում են դեռահասներն ու երեխաները, մյուսում՝ ծնողները՝ անտեղյակ երեխաների առցանց կյանքից:

Մեր հետազոտության առանցքային *հարցն է՝* սերունդների միջև իրո՞ք անընդհատ խորացող անդունդ կա, թե՞ դրանք իրականության հետ կապ չունեցող ենթադրություններ են:

Հետազոտության մեթոդը մշակելիս հաշվի ենք առել մի շարք առանձնահատկություններ: Առավել արժանահավատ տվյալներ ստանալու համար ընտրել ենք քանակական հետազոտության մեթոդը: Դրանից բացի՝ մասնակիցների մի մասի հետ անցկացրել ենք խորքային հարցազրույցներ (*in-depth interview*): Սրանք հնարավորություն են տալիս ավելի մանրամասն տեղեկություններ ստանալու, բացի այդ՝ լրացուցիչ տեղեկատվության աղբյուր են: Խորքային հարցազրույցները կարևոր են նաև այն պատճառով, որ դրանց միջոցով ստուգվում են քանակական հետազոտության արդյունքները: Հետազոտության համար կազմել ենք բովանդակային հարցեր ներառող երկու առանձին հարցաթերթիկ՝ նախատեսված ծնողների և դեռահասների համար: Դեռահասների հետ հարցումներն իրականացվել են ծնողների համաձայնությունը ստանալուց հետո միայն: Ծնողներին նախապես հնարավորություն է տրվել ծանոթանալու իրենց երեխաներին *առաջադրված* հարցաթերթիկի բովանդակությանը, բայց որպեսզի չկաշկանդվեն, դեռահասները հարցաթերթիկը լրացրել են առանց ծնողների ներկայության: Նրանց տեղեկացրել էինք, որ հարցման ժամանակ հայտնած տվյալներն անանուն են և օգտագործվելու են ընդհանրացված կերպով: Ե՛վ ծնողներին, և՛ դեռահասներին *ուղղված* հարցաթերթիկները բաղկացած են երկու բաժնից՝ *ժողովրդագրական* և տեղեկատվական: Բոլոր հարցերը բազմակի ընտրության հնարավորություն են տալիս: Ներառել ենք նաև խիստ անհամաձայնությունից մինչև համաձայնություն արտահայտող հարցեր, որոնք հնարավորություն են ընձեռում գնահատելու մարդկանց վերաբերմունքը կոնկրետ հարցի նկատմամբ: Հարցմանը մասնակցել են ժողովրդագրական խմբերից բավականաչափ հարցվողներ:

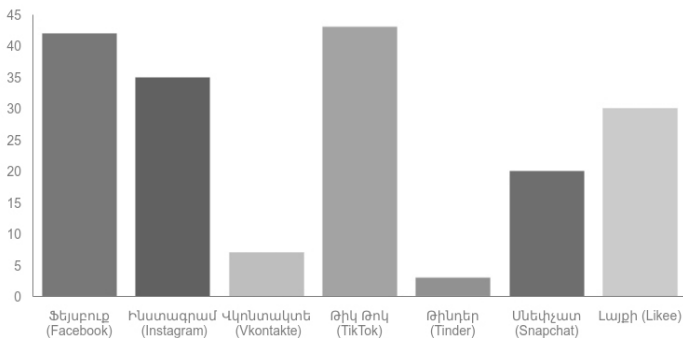
Հարցմանը *մասնակցած* երեսուն ծնողի խնդրել էինք պատասխանել, թե որ սոցցանցերում են գրանցված: Հարցը բազմակի ընտրության հնարավորություն էր տալիս, այսինքն՝ մասնակիցները կարող էին ընտրել տարբերակներից մի քանիսը: Հարցումը ցույց տվեց, որ մեծահասակների գերակշիռ մասը՝ 78 %-ը, գրանցված է «Ֆեյսբուք» սոցցանցում, ծնողների միայն 11 %-ն է որպես մշտական օգտահաշիվ նշել «Ինստագրամը» (Instagram), և 11 %-ը՝ «Վկոնտակտե»-ն (Vkontakte): Նրանցից ոչ ոք գրանցված չէ «TikTok» և «Tinder» սոցցանցերում, որոնք բավական տարածված են դեռահասների շրջանում: Հարցման ընթացքում ծնողները հաճախ հարցեր էին տալիս այս երկու սոցցանցերի վերաբերյալ, ոմանք նշում էին, որ առաջին անգամ են լսում դրանց մասին: Երեսուն ծնողներից միայն երկուսն են գրել, որ գրանցված են «Snapchat» սոցցանցում, ընդ որում, գրույցի ժամանակ պարզվեց, որ դրանով չեն հաղորդակցվում, այլ պարզապես լուսանկարվելու համար դրա գվարճալի գոտիչներն են օգտագործում:

Հարցմանը մասնակցած ծնողների նախընտրած սոցցանցերը

Դեռահասների դեպքում նույնպես գերակշիռ մասն ընտրել է «Ֆեյսբուքը»: Սակայն, ի տարբերություն ծնողների, որոնց մեծամասնությունը գրանցված է «Ֆեյսբուքում», և քչերը էջ ունեն «Ինստագրամում», դեռահասների դեպքում պատկերն այլ է: Նրանք օգտահաշիվներ ունեն միանգամից մի քանի սոցցանցերում: Բոլոր մասնակիցները նշել են, որ երեքից ավելի սոցցանցերում են գրանցված: Ավելին՝ շատերը «այլ» պատասխանի տակ գրել են ուրիշ սոցցանցերի անուններ ևս: Դեռահասների դեպքում, կախված տարիքից, նախընտրելի սոցցանցերի տարբերություններ են նկատվում: Հարցմանը մասնակցած 13-14 տարեկանների մեծամասնությունը, «Ֆեյսբուքից» բացի, հիմնականում ընտրել է «TikTok», «Snapchat» տարբերակները, իսկ «այլ պատասխան» տարբերակի տակ ավելացրել է «Likee» սոցցանցը, որը մենք չէինք ներառել մեր հարցաթերթիկում: Խորքային հարցազրույցների ժամանակ որոշ հարցեր ավելի պարզ դարձան: Դեռահասները նշում էին, որ «Ֆեյսբուքի» բովանդակությունն իրենց առանձնապես չի հետաքրքրում, պարզապես գրանցվել են սոցցանցում, քանի որ կարևոր է «Ֆեյսբուքում» օգտահաշիվ ունենալը, բայց ավելի շատ ժամանակ են անցկացնում մյուս սոցցանցերում:

Ռ՞ր սոցցանցերից եք օգտվում:

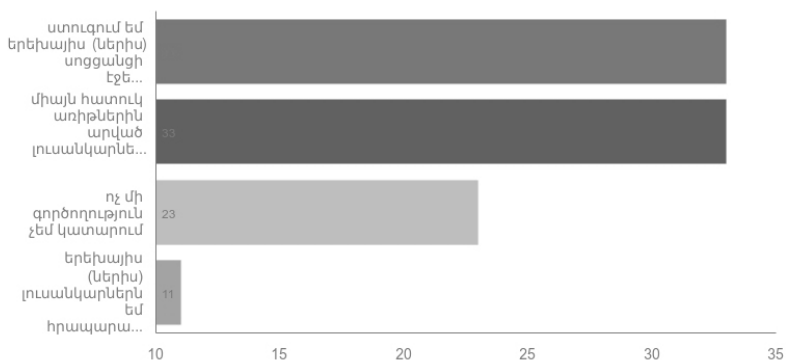

Հարցմանը մասնակցած դեռահասների նախընտրած սոցցանցերը

Մեզ հետաքրքրում էր նաև, թե ծնողները երեխաների հետ կապված ինչ գործողություններ են կատարում սոցցանցերում: Այս դեպքում մեր հիպոթեզը, համաձայն որի՝ ծնողները ստուգում են իրենց երեխաների թվանշային հետքերը, արդարացավ: Նրանց մեծամասնությունն ընտրել է «Ստուգում եմ երեխայիս (երեխաներիս) սոցցանցերի էջերը» տարբերակը: Հասկանալի չէ, թե ինչպես են ծնողները վերահսկում դեռահասների՝ սոցցանցերի օգտագործումը, երբ իրենք միայն ամենահայտնի սոցցանցերում օգտահաշիվ ունեն: Ֆոկուս քննարկման ժամանակ պատկերն ավելի հասկանալի դարձավ: Մենք հնարավորություն ունեինք տալու այն հարցերը, որոնք տեղ չէին գտել հարցաթերթիկում: Հարցման ժամանակ ստացանք *հետևյալ պատասխանները*: Աշակերտներից մեկն ասաց. «Մայրիկս տեղյակ է, որ գրանցված եմ «TikTok»-ում, երբեմն իրեն զվարճալի տեսանյութեր եմ ցույց տալիս «TikTok»-ից: Կարծում եմ՝ չգիտի, որ ես էլ կարող եմ տեսանյութեր հրապարակել»:

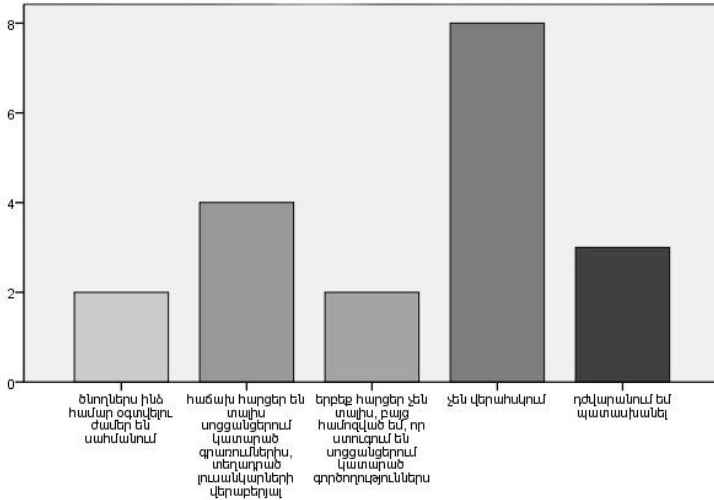
Ստացվում է, որ ծնողներն այս սոցցանցերը համարում են չափից դուրս մանկական և չեն փորձում ստուգել, թե ինչ է կատարվում *դրանցում*: Օրինակ՝ «TikTok» և «Likee» սոցցանցերում դեռահասները հիմնականում հումորային տեսանյութեր են հրապարակում: Համեմայնդեպս, ծնողի վերահսկողությունը կարևոր է, որովհետև հնարավոր են դեպքեր, երբ երեխան հրապարակած տեսանյութի համար արժանանա ընկերների ծաղրանքին: Այս հարցի դեպքում երկրորդ տեղում «Միայն հատուկ առիթներին արված լուսանկարներն են հրապարակում» տարբերակն էր: Քիչ չեն նաև այն *ծնողները*, որոնք կրավորական հետևողներ են, այսինքն՝ ոչ մի գործողություն չեն կատարում սոցցանցերում, չեն հավանում (like) մյուս օգտատերերի լուսանկարները, հրապարակումներ չեն անում, նորություններ չեն տարածում (share), անգամ մամակագրություն չեն վարում, այլ բավարարվում են միայն *unggawնցի* նորությունների էջը թերթելով:

Ձեր երեխայ(ներ)ի հետ կապված ի՞նչ գործողություններ եք կատարում սոցցանցերում:

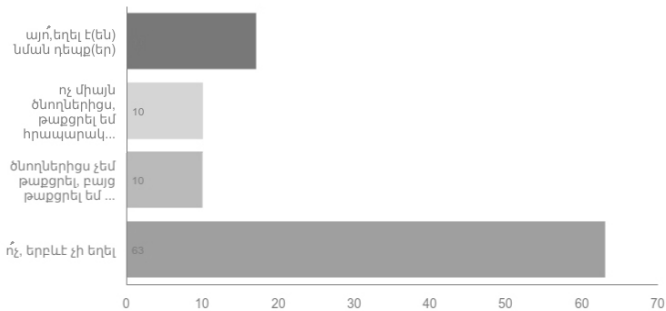
Մեր հիպոթեզը, համաձայն որի՝ ծնողները ստուգում են իրենց երեխաների թվանշային հետքերը, արդարացել է, այնինչ հետազոտությանը մասնակցած դեռահասների մեծամասնությունը (44 %-ը) համոզված էր, որ ծնողները չեն վերահսկում իրենց գործողությունները սոցցանցերում: Ըստ երևույթին նրանք նկատի ունեին այն սոցցանցերը, որոնցում ծնողները չունեն օգտահաշիվ: Գեռահասների 21 %-ը նշել է, որ ծնողները հաճախ հարցեր են տալիս սոցցանցերում կատարած գրառումների և տեղադրած լուսանկարների վերաբերյալ: 11 %-ը անկեղծ պատասխանել է, որ ծնողներն իրենց համար սոցցանցերից օգտվելու ժամեր են սահմանում, և այդպես է նրանց վերահսկողությունը դրսևորվում: Կան աշակերտներ (11 %), որոնք նշել են՝ ծնողները հարցեր չեն տալիս, բայց իրենք համոզված են՝ նրանք մշտապես ստուգում են իրենց գործողությունները: Մասնակիցների 13 %-ը դժվարացել է պատասխանել այս հարցին:

Ձեր ծնողները վերահսկո՞ւմ են Ձեր սոցցանցերի սպառումը:

Եղել են դեպքեր, երբ դեռահասները սոցցանցերում թաքցրել են իրենց հրապարակումները ծնողներից: Հարցվածների 63 %-ը նշել է, որ երբևէ նման դեպք չի եղել, սակայն 16 %-ը խոստովանել է, որ նման դեպքեր եղել են, 10 %-ը նշել է, որ հրապարակումները թաքցրել է ոչ միայն ծնողներից, այլև մեծահասակ բարեկամներից:

Սոցցանցերում հրապարակումներ անելիս եղե՞լ է(են) դեպք(եր), երբ թաքցրել եք (սքրթե՛ք) հրապարակումը Ձեր ծնողներից:

Նման քայլի դիմելու պատճառները տարբեր էին: Օրինակ՝ 16-ամյա Նարեն նշում էր, որ անհարմար է զգում լուսանկարների տակ իր բարեկամների թողած մեկնաբանություններից: Նրանք իրեն որպես երեխա են ընկալում, իսկ այդ մեկնաբանությունները շատերին կարող են ծիծաղելի թվալ: Այսինքն՝ դեռահասների այս խումբը լուրջ է վերաբերվում սոցցանցում կերպարի կառուցմանը, իսկ բարեկամներն ու ծնողները կարող են անգիտակցաբար փշրել այն:

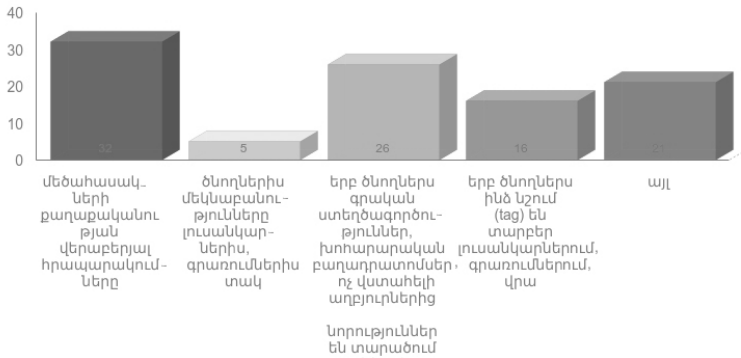
Կարևոր էր հասկանալ՝ ինչը կարող է անհարմարության զգացում առաջացնել սոցցանցերում և նպաստել երկու սերունդների միջև անդունդի խորացմանը: Ինչպես ենթադրվում էր, դեռահասների մեծամասնության համար (32 %) անհարմարության զգացում են առաջացնում մեծահասակների՝ քաղաքականության վերաբերյալ հրապարակումները:

Մեղիադրոտի ներկայացուցիչները շարունակ ընդգծում են դեռահասների շրջանում մեղիագրագիտության խնդիրը և կարևորում դպրոցներում մեղիագրագիտության վերաբերյալ դասընթացներ կազմակերպելու անհրաժեշտությունը: Հարցման արդյունքներով պարզվեց, որ դեռահասները, ի տարբերություն ծնողների, որոշակի գիտելիքներ ունեն մեղիայի վերաբերյալ: Մասնակիցների 26 %-ը նշել է, որ անհարմար է զգում, երբ ծնողը ոչ վստահելի աղբյուրներից նորություններ կամ խոհարարական բաղադրատոմսեր և գրական ստեղծագործություններ է տարածում:

Առանձին գրույցների ժամանակ դեռահասները պատմում էին սոցցանցերի էջերում հայտնվող բովանդակությունն ամբողջությամբ կառավարելու իրենց տարբերակների մասին: Մեթոդը հետևյալն է. պարզապես չեն հետևում լրատվական կայքերին, լքում են բոլոր այն խմբերը, որոնցում լրատվական նյութեր են հրապարակվում: Մասնակիցներից մեկը նույնիսկ ասաց, որ ծնողից գաղտնի փոփոխություններ է կատարել նրա էջում, քանի որ իրեն դուր չի գալիս, որ ծնողն անընդհատ լրատվական նորություններ է տարածում, մաս կրառումներ կատարում՝ քննադատելով այս կամ այն քաղաքական գործչի հայտարարությունը:

Գեռահասաների ընդամենը 5 %-ն է նշել, որ անհարմար է գգում, երբ ծնողը մեկնաբանում է իր հրապարակած լուսանկարներն ու գրառումները:

Ի՞նչը կարող է Ձեզ մոտ անհարմարավետության զգացողություն առաջացնել սոցցանցերում:

Սերունդների միջև իրոք անդունդ է գոյացել: Ծնողների մեծամասնությունը գաղափար անգամ չունի առաջացած գուգահեռ աշխարհների մասին: Ավելին՝ մի մասը համոզված է, որ լիովին տեղյակ է երեխաների վարքից սոցցանցերում, այնինչ հետագոտությունները հակառակն են սպացուցում:

Հնարավոր է արդյոք սոցցանցերում երկու սերունդների միջև խաղաղ համակեցություն հաստատել՝ դժվար է ասել: Պարգապես մեծահասակներն այժմ այն սերունդն են, որը երեխաներից ավելի ուշ է սկսել սոցցանցերից օգտվել: Գեռահասաներն ավելի առաջ են իրենց ծնողներից, ինչը խզում է առաջացնում ծնող-երեխա վիրտուալ հարաբերություններում:

SUMMARY

Shushan Stepanyan

GENERATIONAL RELATIONS ON SOCIAL NETWORKS

Keywords: *social networks, relations between generations, parents, children, the gap between generations, coexistence.*

This article explores the relationship between teens and adults on social media. In our time, children have become literate Internet users earlier than their parents and teachers. Often, parents, adult family members get to know the Internet through their children. Never before have children been ahead of their parents, as they are today, which leads to the fact that a gap is formed between two generations.

РЕЗЮМЕ

Шушан Степанян

ОТНОШЕНИЯ ПОКОЛЕНИЙ В СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЯХ

Ключевые слова: *социальные сети, отношения между поколениями, родители, дети, пропасть между поколениями, сосуществование.*

В статье рассматриваются отношения между подростками и взрослыми в социальных сетях. В наше время дети становятся грамотными пользователями Интернета раньше, чем их родители и учителя. Часто родители, взрослые члены семьи через детей знакомятся с Интернетом. Никогда раньше дети не опережали своих родителей, как опережают сегодня. Это приводит к тому, что образовывается пропасть между двумя поколениями.